

Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ile İlişkili Ailesel Faktörler ve Hemşirelik Bakımı

Familial Factors Associated with Internet Addiction in Adolescents and Nursing Care

Arif ÖZPARLAK^a, Dudu KARAKAYA^a

^aAkdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği ABD, Antalya, TÜRKİYE

ÖZET Ergenlik dönemi internet bağımlılığı için riskli bir dönemdir. Yapılan çalışmalar, ergenlerde internet bağımlılığı oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Ergenlerde internet bağımlılığı oranlarının yüksek olması ailelerin etkilenmesine neden olurken, aile ile ilişkili birçok faktör de ergenlerde internet bağımlılığı oranını etkilemektedir. Hemşireler, internet bağımlılığı riski olan ya da sorunu olan ergen ve ailelere bakım vermede, aile ile ilişkili faktörleri göz önünde bulundurarak aile içi süreçlerin devamlılığını sağlayabilir ve internet bağımlılığını önlemede katkıda bulunabilirler. Bu çalışmanın amacı, ergenlerde internet bağımlılığı ile ilişkili ailesel faktörleri gözden geçirmek ve hemşirelik bakımına yönelik önerilerde bulunmaktır. Yapılan çalışmalarda, ergenlerde internet bağımlılığı ile aile çatışmaları, aile işlevselliği, aile ekonomik durumu, aile desteği, aile sağlamlığı, ebeveyn izlemi, ebeveynin problemleri, alkol kullanımı, internet kullanımına yönelik ebeveynlik stilleri, ebeveyndeki ruhsal belirtiler, ebeveynin fiziksel şiddeti, ebeveyn fiziksel ve psikolojik ihmali ve ebeveyn-çocuk ilişki kalitesi arasında ilişki bulunmuştur. Hemşireler, aile içi süreçlerin devamlılığında bozulma, aile baş etmesinde yetersizlik, ebeveynlikte yetersizlik ve ebeveynlikte güçlendirmeye hazır oluş tanıları kapsamında ailelere bakım verebilir. Ailelerin internet bağımlılığını önlemede önemli bir rolü vardır. Ergenlerin aşırı internet kullanımını en aza indirmek için hemşirelik bakım uygulamalarında ve önleme programlarında ailenin ve aile ile ilişkili faktörlerin göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

ABSTRACT Adolescence is a risky period for internet addiction. Studies show that internet addiction rates are high in adolescents. While high levels of internet addiction in adolescents cause families to be affected, many family-related factors affect the rate of internet addiction in adolescents. Nurses can provide continuity of family processes by taking into consideration family related factors in the care of adolescents and families who have risk or problems with internet addiction and can contribute to prevent internet addiction. The aim of this review is to examine familial factors associated with internet addiction in adolescents and to make recommendations for nursing care. In the studies conducted, have found a relationship between internet addiction and family conflicts, family functionality, family economic status, family support, family intactness, parental monitoring, parent's problematic alcohol use, parenting styles for internet use, parental psychological symptoms, physical violence, physical and psychological neglect of parents and parental-child relational quality in adolescents. Nurses can provide care to families within the scope of diagnoses of interrupted family processes, disabled family coping, impaired parenting and readiness for enhanced parenting. Families have an important role to play in preventing internet addiction. In order to minimize excessive internet use of adolescents, it is recommended to consider family and family related factors in nursing care practices and prevention programs.

Anahtar Kelimeler: Adölesan; aile; bağımlılık; hemşirelik, internet

Keywords: Adolescence; family; dependency; nursing; internet

İnternet bağımlılığı; sosyal, iş ve akademik alanlarda bireyi zarara uğratan, davranışsal ve bilişsel belirtilerden oluşmuş bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır.¹ İnternet bağımlılığı tüm yaş gruplarında ciddi zararlara yol açmakla birlikte; ergenler, internet bağımlılığının en dezavantajlı grubunu oluşturmaktadır.² Yapılan çalışmalar, ergenlerde internet

bağımlılığı oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Ergenlerde internet bağımlılığı oranı Amerika Birleşik Devletleri'nde %4, Almanya'da %11,3, İspanya'da %5, Tayvan'da %23,4 ve Çin'de %12,2 olarak bulunmuştur.³⁻⁷ Türkiye'de ise ergenlerde internet bağımlılığı oranlarının %7,1-16 arasında değiştiği görülmektedir.⁸⁻¹⁰ Ergenlerde internet bağımlılığı oran-

Correspondence: Dudu KARAKAYA
Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği ABD, Antalya, TÜRKİYE/TURKEY
E-mail: dkarakaya07@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 13 Dec 2019

Received in revised form: 17 Jan 2020

Accepted: 17 Feb 2020

Available online: 21 Feb 2020

2146-8893 / Copyright © 2020 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

larının yüksek olması ailelerin etkilenmesine neden olurken, aile ile ilişkili birçok faktör de ergenlerde internet bağımlılığı oranını etkilemektedir. Park ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada, aile çatışmaları ile internet bağımlılığı arasında güçlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca bu çalışmada, ebeveynlerinden yetersiz destek alan ergenlerin, yeterli destek alanlara göre psikolojik sorunlarının ve aşırı internet kullanımının daha fazla olduğu saptanmıştır.¹¹

Hemşireler, internet bağımlılığı riski ya da sorunu olan ergen ve ailelere bakım vermede, aile ile ilişkili faktörleri göz önünde bulundurarak aile içi süreçlerin devamlılığını sağlayabilir ve internet bağımlılığını önlemede katkıda bulunabilirler.

Bu çalışmanın amacı, ergenlerde internet bağımlılığı ile ilişkili ailesel faktörleri gözden geçirmek ve hemşirelik bakımına yönelik önerilerde bulunmaktır.

INTERNET BAĞIMLILIĞI İLE İLİŞKİLİ AİLESEL FAKTÖRLER

AİLE İŞLEVSELLİĞİ

Aile işlevselliği, tüm aile üyelerinin fiziksel ve psikolojik büyümesinin teşviki olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda, ailenin aile üyelerine sağladığı duygusal desteği, aile üyelerinin iyi oluşlarını geliştirmeleri için gösterdikleri teşvikleri içermektedir.¹² İşlevsellik düzeyi yüksek ailelerde aile düzeni ve aile içi duygusal denge korunmaktadır.¹³ Böylece işlevsel aileler çatışma durumları ve kritik durumlar ile baş edebilmektedir. Fakat aile işlevselliği düşük olan aileler, daha önceden deneyimlemedilerse yaşam dönemlerinin beraberinde getirdiği problemlerle baş etmede zorluk yaşamaktadırlar.¹⁴

Düşük aile işlevselliği, ergenlerde sorunlu davranışlara neden olabilmektedir. Düşük aile işlevselliği olan bir ailedeki ergen; daha az desteğe, zayıf aile ilişkilerine ve daha az kaynağa sahiptir. Araştırmalar, düşük aile işlevselliği ile internet bağımlılığı arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur.^{15,16} Wu ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada, ciddi işlev bozukluğu olan bir ailedeki ergenlerin, işlevsellik düzeyi yüksek ailelerdeki ergenlere kıyasla internet bağımlılığına daha fazla eğilim gösterdiği bulunmuştur.¹⁵ Jang ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada ise

aile işlevselliği ile internet bağımlılığı arasında negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.¹⁶

AİLENİN EKONOMİK DURUMU

Ailenin ekonomik durumu, ergenlerin gelişimsel sonuçları ile ilgili önemli bir sosyodemografik faktördür. Yapılan araştırmalar, ailenin ekonomik durumunun internet bağımlılığı ile ilişkili olduğunu göstermektedir.¹⁷ Shek ve Yu tarafından yapılan bir çalışmada, ailenin ekonomik durumunun düşük olmasının ergenlerde internet bağımlılığı için önemli bir risk faktörü olduğu bulunmuştur.¹⁸ Başka bir çalışmada ise düşük aile geliri ile interneti aşırı kullanma arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.¹⁹

AİLE SAĞLAMLIĞI

Aile sağlamlığı kavramı, ebeveynlerin medeni durumlarını kapsayan bir kavramdır. Ailenin sağlam veya bütün oluşu; ebeveynlerin boşanmış, yeniden evlenmiş, ayrılmış ama evlenmemiş ve evli olmalarına göre değişmektedir. Araştırmalar, aile sağlamlığının ergenlerde internet bağımlılığının gelişmesinde etkili olduğunu göstermektedir.¹⁸ Shek ve Yu tarafından yapılan bir çalışmada, ebeveynleri boşanmış olan ergenlerdeki internet bağımlılığı oranı, sağlam ailelerdeki ergenlerden daha yüksek bulunmuştur.²⁰ İnternet bağımlılığı olan ergenlerin aileleri incelendiğinde, yüksek oranda boşanmış oldukları ve ergenlerin yüksek oranda tek ebeveynle yaşadıkları belirlenmiştir.²¹

ALGILANAN AİLE DESTEĞİ

Demaray ve ark., algılanan aile desteğini; bireyin ailesi tarafından gerektiği şekilde bakıldığına, değer verildiğine ve saygı duyulduğuna ilişkin algısı olarak tanımlamaktadır.²² Birçok araştırma, düşük aile desteği ile internet bağımlılığı arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur.²³⁻²⁶ Ailesinden yeterince destek alamayan ergenler kendilerini yalnız hissetmekte ve bu yalnızlıklarını doldurmak için interneti kullanma eğilimi göstermektedirler.²⁵

AİLE ÇATIŞMALARI

Aile çatışması, aile üyeleri arasındaki zıtlık veya karışıklık anlamına gelir. Aile ilişkilerinin doğası gereği bu çatışmalar sözlü, fiziksel, finansal ve psikolojik olmak üzere birçok biçimde olabilir. Aile

çatışmaları ebeveynler arasında olacağı gibi, ebeveyn-çocuk ve kardeşler arasında olabilir. Bu çatışmalar çözülmeyeceği takdirde ciddi anlaşmazlıklara, ilişkilerin bozulmasına ve davranışsal sorunlara neden olabilir.²⁷

Aile çatışmaları, internet bağımlılığı için önemli bir ayırt edici faktördür.²⁸ Li ve ark. tarafından yapılan bir sistematik derlemede, 42 çalışma incelenmiş ve aile çatışmalarının fazla olmasının internet bağımlılığı için ciddi bir risk faktörü olduğu belirlenmiştir.²¹ İnternet bağımlılığı olan ergenler, olmayanlara göre daha fazla aile içi çatışmaya maruz kalmaktadır.^{7,29}

EBEVEYNLERDE GÖRÜLEN RİSKLİ DAVRANIŞLAR

Ebeveynlerde görülen bazı davranışlar, ergenlerde internet bağımlılığı için risk oluşturmaktadır. Bu davranışlar; problemlili alkol kullanımı, fiziksel ve psikolojik ihmal, fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve aşırı internet kullanımı şeklinde sıralanabilir.³⁰⁻³⁴ Ebeveynin problemlili alkol kullanımı, ergenlerde duygusal, davranışsal ve sosyal problemler için önemli bir risk faktörüdür.³⁵ Araştırmalar, ebeveynin problemlili alkol kullanımı ile internet bağımlılığı arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.^{16,29,30,36}

Ebeveynin fiziksel ve psikolojik ihmali ve fiziksel ve cinsel şiddeti barındıran kötü davranış biçimleri, internet bağımlılığı gibi davranışsal sorunların oluşmasına neden olan önemli faktörlerdendir. İhmal, çocukların beslenme, barınma ve sevgi gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmaması anlamına gelmektedir. Çocuklara yapılan kasıtlı bedensel yaralamalar fiziksel şiddeti, her türlü cinsellik içeren şiddet biçimleri ise cinsel şiddeti ifade etmektedir.³⁷ Hsieh ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada, internet bağımlılığı ile ebeveynin fiziksel ve psikolojik ihmali ve cinsel şiddeti arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ancak bu çalışmaya göre, ebeveynin fiziksel şiddeti anneye ve babaya göre farklılık göstermektedir. İnternet bağımlılığı ile baba tarafından uygulanan fiziksel şiddet arasında pozitif bir ilişki varken, anne tarafından uygulanan fiziksel şiddet ile internet bağımlılığı arasında bir ilişki bulunmamıştır.³¹

Ebeveynin aşırı internet kullanımı, ergenlerde internet bağımlılığı için diğer bir risk faktörüdür. Sosyal öğrenme teorisinde vurgulandığı gibi, ergenler, diğer insanların özellikle ebeveynlerinin davranışlarını gözlemleyerek yeni davranışlar öğrenirler. Ço-

cukların taklit ettikleri davranışların çoğu, sigara-alkol kullanımı ve küfretmek gibi ebeveynlerin sergiledikleri, ancak çocuklarında görmeyi istemedikleri eylemlerdir.³⁸ Araştırmalar, interneti aşırı kullanan ebeveynlere sahip ergenlerin internet bağımlılığı olma olasılıklarının daha fazla olduğunu göstermektedir.³⁴

EBEVEYN İZLEMİ

Ebeveyn izlemi, ergenlerin gün içerisinde yaptıkları etkinliklerin ailesi tarafından takip edilmesi, denetlenmesi ve sınırlanması anlamına gelmektedir. Yapılan araştırmalar, ebeveyn izleminin ergenlerin gelişiminde olumlu bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Ebeveyn izlemi olan çocuklarda daha az antisosyal davranışlar görülmekte ve okul başarıları daha iyi olmaktadır.³⁹ Aynı zamanda, ebeveyn izlemi, ergenlikte problemlili davranışların daha az görülmesi ile ilişkilendirilmiştir.⁴⁰

Araştırmalar, düşük ebeveyn izleminin internet bağımlılığı ile ilişkili olduğunu göstermektedir.^{28,41,42} Ergenlerin internette kaldıkları sürenin fazla olması, ailesi tarafından denetimsiz olmasından kaynaklanabilir. Yeterli ebeveyn izlemi ile ergenlerin interneti aşırı kullanması önlenir.⁶ Ayrıca, ebeveyn izlemi sayesinde ergenler interneti denetimli bir şekilde kullanarak internette yer alan tehlikeli içeriklerden korunabilir.⁴³ Turan'a göre, ergenler interneti denetimsiz bir şekilde kullandığında bazı riskler ortaya çıkmaktadır.⁴⁴ Bunlar:

- Ergenin kişisel bilgileri ele geçirilebilir,
- Ergenler reklamlar aracılığıyla yanlış yönlendirilebilir ve şiddet, pornografi gibi zararlı içeriklerle karşı karşıya kalabilir,
- Sohbet odaları ve sosyal paylaşım ağları ebeveynler tarafından denetlenmeyeceği için ergenler beklenmedik tehlikelerle karşı karşıya kalabilir.

EBEVEYN-ÇOCUK İLİŞKİ KALİTESİ

Ebeveyn-çocuk ilişki kalitesi, ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimin, bağın ve desteğin düzeyine göre değişebilmektedir. Ayrıca, ebeveynin çocuğa yönelik gösterdiği tutum ve davranışların da bu ilişkiyi şekillendirdiği bilinmektedir.^{45,46} Ebeveynleri sert ve ihmalkâr tutum gösteren ergenlerin, zayıf duygu düzenleme stratejileri geliştirdikleri ve ileriki yaşamlar-

rında psikolojik olarak daha incelenebilir oldukları belirtilmektedir.⁴⁷

Shek ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada, internet bağımlılığı ile ebeveyn-çocuk ilişki kalitesi arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur.⁴⁵ Güney Kore’de ortaokul öğrencileri ile yapılan başka bir çalışmada ise internet bağımlılığı olan ergenlerin, olmayanlara göre ebeveyn-çocuk ilişki kalitelerinin daha zayıf olduğu görülmüştür.¹¹ Ayrıca, yapılan prospektif kohort çalışmaları, zayıf ebeveyn-çocuk ilişkisinin problemlerle oyun oynama davranışının gelişme riskini artırdığını belirtmektedir.⁴⁸⁻⁵⁰ Problemlerle oyun oynayan ergenler, ebeveynlerine karşı daha az sevgi hissetmekte, ebeveynleri ile daha az sosyal aktivitede bulunmakta ve aile ilişkilerinden daha az memnun olduklarını belirtmektedirler.⁵¹⁻⁵³

EBEVEYNDEKİ RUHSAL BELİRTİLER

Ebeveyn psikopatolojisi çocuk-ergen ruh sağlığı açısından önemli bir risk faktörüdür. Ebeveyninde ruhsal bozukluk olan çocuklarda, ihmal ve istismara uğrama, bağlanma sorunları yaşama, içe atım/dışa atım bozuklukları, sosyal, bilişsel ve fiziksel sorunlar geliştirme riski daha yüksektir.⁵⁴ Literatürde, ebeveynlerde görülen ruhsal sorunların internet bağımlılığı ile ilişkisini inceleyen sınırlı çalışma bulunmaktadır. Wu ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada, internet bağımlılığı ile ebeveynin ruhsal belirtileri (somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, kişiler arası duyarlılık, depresyon, anksiyete, hostilite, fobik anksiyete, paranoid düşünce, psikotizm) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Ancak, internet bağımlılığı olan ergenlerin ebeveynleri daha yüksek düzeyde ruhsal belirti puanları bildirmişlerdir.⁵⁵ İnternet bağımlılığı ile ebeveynin ruhsal sorunları arasındaki ilişkisinin açıklanması için daha çok araştırma yapılması gerekmektedir.

İNTERNET KULLANIMINA YÖNELİK EBEVEYNLİK STİLLERİ

İlgili literatür incelendiğinde, internet bağımlılığına yönelik üç farklı ebeveynlik stili olduğu görülmektedir. Bunlar; kısıtlayıcı yaklaşım, aktif yaklaşım ve ihmalkâr yaklaşım şeklinde sıralanabilir. Kısıtlayıcı yaklaşım; çocukların interneti ne zaman kullanabileceği, hangi oyunları oynayabileceği ve internette ne kadar süre kalabileceği gibi konularda kuralların ko-

yulmasını içerir.⁵⁶ Aktif yaklaşım, internet kullanımı konusunda çocukla iletişim kurmayı ve bilgilendirmeyi içerir.⁵⁷ İhmalkâr yaklaşımda ebeveynler, çocuklarına internet kullanımı ile ilgili bir sınır koymazlar. Hoşgörülü yaklaşımlar ve internet kullanımına yönelik çocuklarına rehberlik etmezler.⁵⁸

Araştırmalar, internet bağımlılığı ile ebeveynlik stillerinin ilişkili olduğunu göstermektedir.⁵⁹ Wu ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada, kısıtlayıcı ebeveynlik yaklaşımları olan bir ailedeki ergenlerde internet bağımlılığı gelişme olasılığının 1,9 kat daha fazla olduğu bulunmuştur.¹⁵ Ancak birçok araştırma kısıtlayıcı ve kontrolcü ebeveynlik yaklaşımlarının ergenlerde aşırı internet kullanımını azalttığını belirtmektedir.⁶⁰⁻⁶³ Young, ergenlerin internet kullanımı konusunda aile kontrolünün yeterli düzeyde olmasının, ergenlerde interneti aşırı kullanmaya neden olan önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir.⁶⁴ Bazı araştırmacılar ise aktif ebeveynlik yaklaşımlarının kısıtlayıcı yaklaşıma göre daha etkili bir yöntem olduğunu bildirmektedir.⁶⁵⁻⁶⁶ İnternet kullanımına yönelik sınırlama yapmak yerine ebeveyn-ergen arasındaki etkili iletişimin artırılmasına vurgu yapılmaktadır. Ebeveynler ergenin internet kullanımını her zaman kontrol edemeyebilir. Ancak, internet kullanımına yönelik bilgi verici ve güçlü iletişim, internetten olumlu yararlanma olasılığını artıracak gibi internet kullanımının getireceği risklere karşı da koruyucu olabilir. Bu görüşü destekleyen birçok araştırma bulunmaktadır.⁶⁷⁻⁶⁹ Ayrıca, birçok çalışmada, ergenlerde internet bağımlılığı ile ihmalkâr ebeveyn yaklaşımı arasında ilişki bulunmuştur. İhmalkâr bir tutum sergileyen ailedeki ergenlerin internet bağımlılığı oranları daha yüksektir.⁷⁰

HEMŞİRELİK BAKIMI

Hemşirelik tanısı: Aile içi süreçlerin devamlılığında bozulma.

Tanımlayıcı özellikler: Düşük aile işlevselliği, yüksek aile içi çatışmalar, düşük aile ekonomik durumu.

Hemşirelik girişimleri:

- Aile üyeleri ile güven verici bir ilişki kurulur.
- Ailenin baş etme mekanizmaları tanımlanır.

- Ailenin iletişim örüntüleri tanımlanır.
- Aile üyeleri arasındaki birbiriyle çatışan durumlar tanımlanır.
- Aile üyeleri arasındaki açık iletişim kolaylaştırılır.
- Aile üyelerine duyguları ifade etmenin iletişimi desteklediği ve kolaylaştırdığı yönünde bilgi verilir.
- Aile üyelerinin gereksinimlerini ve birbirlerinden ne beklediklerini açıklamalarına yardımcı olunur.
- Aile üyelerinden yemek yeme gibi bazı ev içi aktiviteleri birlikte gerçekleştirmeleri istenir.
- İşlevsel olmayan davranışların daha yetkin bir şekilde ele alınması için, ailenin hedef belirlemesine yardımcı olunur.
- Problemlere yönelik aile üyelerinin tüm olası seçenekleri listelemesinde ve bunları öncelik sırasında dizmesinde bireylere yardımcı olunur.
- Aile üyelerine yoğun stres altında iken karar vermemesi konusunda bilgi verilir.⁷¹

Hemşirelik tanısı: Aile baş etmesinde yetersizlik.

Tanımlayıcı özellikler: Düşük aile işlevselliği, yüksek aile içi çatışmalar, düşük aile ekonomik durumu, ebeveyndeki riskli davranışlar (problemlerli alkol kullanımı, ihmal, cinsel ve fiziksel şiddet), ebeveyndeki ruhsal sorunlar.

HEMŞİRELİK GİRİŞİMLERİ

- Ailenin mevcut kaynakları ve güçlü yönleri belirlenir.
- Ailenin sağlık durumunu güçlendirmek için kullanılabilir sağlık hizmetlerini ve toplumsal kaynakları tanımları için aile üyelerine yardım edilir.
- Aile üyeleri ile aile yaşamını normalize etme stratejileri tartışılır.
- Mevcut destek mekanizmalarını kullanmak için aile üyelerine yardım edilir.
- Bireylerin diğer aile üyeleri ile iletişim kurabilmesi için yöntemler (e-mail, telefon, resim, ses kaydı, fotoğraf) sağlanır.

- Aile tarafından kullanılan adaptif baş etme mekanizmalarına saygı gösterilir ve desteklenir.
- Aileye, baş etmelerine ilişkin geri bildirim verilir.
- Aile üyelerinin duygusal tepkisini azaltmak amacıyla, bireyler konuşmaya ya da ağlamaya cesaretlendirilir.
- Kendi kullandıklarına ek olabilecek etkili baş etme mekanizmaları hakkında aile üyeleri ile konuşulur.
- Ailenin gelirleri ve borçlarını analiz ederek, mali gereksinimlerini belirlemede yardımcı olunur.
- Ailenin günlük yaşam gereksinimlerini öncelik sırasına koymasına ve bu gereksinimleri karşılamak için bir plan geliştirmesine yardım edilir.
- Çocuğun fiziksel istismar belirtileri (açıklanamayan morluklar, izler ve yanıklar), ihmal edildiğine dair belirtiler (gelişme geriliği, hijyen eksikliği, yorgunluk) ve cinsel istismara uğradığına dair belirtiler (yürüme veya oturma güçlüğü, tekrarlayan idrar yolu enfeksiyonları) gösterip göstermediği belirlenir.
- Ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimler izlenir ve gözlemlenir.
- Ebeveynlere ve ergenlik dönemindeki çocuklara karar verme ve iletişim becerileri konusunda bilgi verilir.
- Madde bağımlılığı, depresyon ya da majör psikiyatrik hastalık geçmişi olan ebeveynler belirlenir ve uygun tedavinin görmesi için sağlık kuruluşlarına yönlendirilir.⁷¹

Hemşirelik tanısı: Ebeveynlikte yetersizlik.

Tanımlayıcı özellikler: Düşük ebeveyn izlemi, zayıf ebeveyn-çocuk ilişkisi, düşük ebeveyn desteği, ergenin internet kullanımına yönelik ihmalkâr yaklaşım.

HEMŞİRELİK GİRİŞİMLER

- Ebeveynlerden çocuklarının özelliklerini tanımlamaları istenir.
- Ebeveynler ile ebeveyn-çocuk ilişkisi tartışılır.
- Ergenlerin normal fiziksel, duygusal ve bilişsel özellikleri ile ilgili ebeveynlere eğitim verilir.

■ Ebeveynlere, ergen ebeveynliği hakkında bilgi içeren kaynaklar (internet kaynakları, kitaplar, makaleler) paylaşılır.

■ Ailelere, ergen çocuklarına karşı empati yapma ve sorun çözmelerinde yardım edebilme yeteneklerini artıracak temel iletişim becerileri öğretilir.

■ Ailelere, ergenlere karşı sevgilerini iletebilecekleri yöntemler öğretilir.

■ Aile çatışmalarını yönetmeye yönelik stratejiler rol play ile ebeveynlere öğretilir.⁷¹

■ Ebeveynlere çocukların internet kullanımıyla ilgili katı kurallar koymadan onlarla sürekli iletişim hâlinde olmaları ve internet hakkında bilgilendirici bir tutum içerisinde olmaları konusunda bilgi verilir. Çocukların internet kullanımıyla ilgili ebeveynlerin benimseyeceği davranışlar şunlardır: (i) Çocuklara kişisel bilgilerin önemi konusunda vurgu yapılması ve bu bilgilerin kimseye paylaşılmaması anlatılır, (ii) Ebeveynlerin çocukları ile sürekli iletişim hâlinde olmaları ve çocukların internet ortamında neler yaptıklarının öğrenilmesi gerektiği vurgulanır, (iii) Ayrıca, çocuğa internet ortamında yanlış bilgilerin olabileceği aktarılmalıdır. Çocuğa, sanal arkadaşlıklara değil, gerçek arkadaşlıklara yönlendirilmesinin ve arkadaşlığın önemi anlatılmalıdır, (iv) Çocuklara, internette de gerçek dünyada olduğu gibi davranması gerektiği öğretilmeli ve saygı unsurunu elden bırakmamaları gerektiği vurgulanmalıdır, (v) Ebeveynler, kimi zaman çocukları ile birlikte internet başına oturmalı ve onlara sanal alemin avantaj ve dezavantajlarını aktarmalıdır.⁷²

■ Ebeveynlere ergenlerin internet kullanımını düzenli olarak takip etmesi gerektiği, baskı yapmadan denetlemeleri ve internet dışı etkinliklere de yönlendirmesi gerektiği belirtilir. İnterneti kullanma süresini kontrol edemeyen çocuklar için ise internete giriş ve çıkış saatleri için takip çizelgesi yapılabilir. İnternet bağımlılığını önlemek için en fazla 2 saat/gün limit koyulabilir.^{28,73,74}

Hemşirelik tanısı: Ebeveynlikte güçlendirmeye hazır oluş.

Tanımlayıcı özellikler: Düşük ebeveyn izlemi, zayıf ebeveyn-çocuk ilişkisi, düşük ebeveyn desteği, ergenin internet kullanımına yönelik ihmalkâr yaklaşım.

HEMŞİRELİK GİRİŞİMLERİ

■ Ebeveynlere, çocuğun yetenek ve gelişimsel düzeyine uygun, gerçekçi beklentilere sahip olmaları konusunda yardım edilir.

■ Ebeveynlik becerilerini geliştirmek için broşürler, kitaplar ve diğer malzemeler sağlanır.

■ Benlik saygısını geliştirmek/güçlendirmek için ebeveynlik becerilerinde planlanmış başarı deneyimleri ve olumlu geri bildirimler sağlanır.

■ Ebeveynlerin, çocuklarının ergenlik döneminden önce kullandığı disiplin yöntemleri ve bu yöntemlerin başarısına ilişkin duyguları öğrenilir.

■ Ergenlik dönemi boyunca güç ve kontrol sahibi olma konularının hem ergenler hem de ebeveynler için önemi tanımlanır.

■ Ebeveynler ile ergenler için sınırlamaları belirlemenin haklılığı ve gerekliliği tartışılır.⁷¹

■ Ebeveynlere “İnternet kullanımı konusunda ebeveynlik stilleri” konusunda eğitim verilir.⁷⁵

■ Ailelere, ebeveynlerde görülen riskli davranışlar ile (problemlerli alkol kullanımı, ihmal, aşırı internet kullanımı) ergenlerde görülen internet bağımlılığı arasındaki ilişki anlatılır.

SONUÇ

Ergenlerdeki internet bağımlılığı ve aile ile ilişkili birçok faktör arasında çift yönlü ilişki bulunmaktadır. Ergenlerin aşırı internet kullanımını en aza indirmek için hemşirelik bakım uygulamalarında ve önleme programlarında ailenin ve aile ile ilişkili faktörlerin göz önünde bulundurulması önemlidir. Ergenlerde internet bağımlılığı oranlarını azaltmak için:

■ Ebeveynlere ve çocuklarına, bilinçli internet kullanımı konusunda eğitimler yapılabilir.

■ Ebeveynlere aşırı internet kullanan çocuklarına yaklaşım konusunda eğitim verilebilir.

■ İnternet bağımlılığı ile ilişkili ailesel faktörler göz önünde bulundurularak, aile temelli önleme programları oluşturulabilir.

■ İnternet bağımlılığı ile ilişkili ailesel faktörler göz önünde bulundurularak, ergenlerde internet ba-

ğımlılığına özgü hemşirelik tanıları ve girişimleri oluşturulabilir.

■ Ülke çapındaki derneklerle ve üniversitelerle iş birliği yaparak, okullar internet bağımlılığı açısından taranabilir ve bilinçlendirme programları oluşturulabilir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Dudu Karakaya, Arif Özparlak; **Tasarım:** Dudu Karakaya; **Denetleme/Danışmanlık:** Dudu Karakaya; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Dudu Karakaya; **Analiz ve/veya Yorum:** Dudu Karakaya; **Kaynak Taraması:** Arif Özparlak; **Makalenin Yazımı:** Dudu Karakaya, Arif Özparlak; **Eleştirel İnceleme:** Dudu Karakaya.

KAYNAKLAR

- Young KS. Cognitive behaviour therapy with internet addicts: treatment outcomes and implications. *Cyberpsychol & Behav.* 2007;10(5):671-9. [Crossref] [PubMed]
- Ceyhan E. [A risk factor in terms of adolescent mental health: internet addiction]. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi.* 2008;15(2):109-16.
- Liu TC, Desai RA, Krishnan-Sarin S, Cavallo DA, Potenza MN. Problematic internet use and health in adolescents: data from a high school survey in connecticut. *J Clin Psychiatry.* 2011;72(6):836-45. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Müller KW, Ammerschläger M, Freisleder FJ, Beutel ME, Wöfling K. Addictive Internet use as a comorbid disorder among clients of an adolescent psychiatry- prevalence and psychopathological symptoms. *Z Kinder Jugendpsychiatr Psychother.* 2012;40(5):331-9. [Crossref] [PubMed]
- Lopez-Fernandez O, Freixa-Blanxart M, Honrubia-Serrano ML. The problematic internet entertainment use scale for adolescents: prevalence of problem internet use in Spanish high school students. *Cyberpsychol Behav Social Netw.* 2013;16(2):108-18. [Crossref] [PubMed]
- Lin CH, Lin SL, Wu CP. The effects of parental monitoring and leisure boredom on adolescents' internet addiction. *Adolescence.* 2009;44(176):993-1004. [PubMed]
- Wang H, Zhou X, Lu C, Wu J, Deng X, Hong L. Problematic internet use in high school students in Guangdong Province, China. *PLoS One.* 2011;6(5):e19660. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Yılmaz E, Şahin YL, Haseski Hİ, Erol O. [Investigation of internet addiction levels of high school students according to various variables: Balıkesir province example]. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi.* 2014;4(1):133-44. [Crossref]
- Yayan EH, Arıkan D, Saban F, Gürarslan Baş N, Özel Özcan Ö. Examination of the correlation between internet addiction and social phobia in adolescents. *Western J Nurs Res.* 2017;39(9):1240-54. [Crossref] [PubMed]
- Çam HH, Nur N. [A study on the prevalence of internet addiction and its association with psychopathological symptoms and obesity in adolescents]. *TAF Prev Med Bull.* 2015;14(3):181-8. [Crossref]
- Park SK, Kim JY, Cho CB. Prevalence of internet addiction and correlations with family factors among South Korean adolescents. *Adolescence.* 2008;43(172):895-909. [PubMed]
- Walsh F. *The new normal. Normal Family Processes: Growing Diversity and Complexity.* 4th ed. New York: The Guilford Press; 2012. p.1-25.
- Carter B, McGoldrick M. *Overview: The Changing Family Life Cycle. A Framework for Family Therapy. The Changing Family Life.* 2nd ed. New York: Gardner Press; 1988. p.3-28.
- De Oliveira SC, Pavarini SCI, de Souza Orlando F, de Mendiondo MSZ. Family functionality: a study of Brazilian institutionalized elderly individuals. *Arch Gerontol Geriatr.* 2014;58(1):170-6. [Crossref] [PubMed]
- Wu CST, Wong HT, Yu KF, Fok KW, Yeung SM, Lam CH, et al. Parenting approaches, family functionality, and internet addiction among Hong Kong adolescents. *BMC Pediatr.* 2016;16:130. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Jang MH, Kim MJ, Choi H. Influences of parental problem drinking on internet addiction among early adolescents: a multiple-mediation analysis. *J Addict Nurs.* 2012;23(4):258-70. [Crossref] [PubMed]
- Shek DT, Law MY. Assessment of parent-child subsystem qualities in Chinese adolescents: behavioral control, psychological control and parent-child relational qualities. *International Journal of Child Health and Human Development.* 2015;8(2):207.
- Shek DT, Yu L. Adolescent internet addiction in Hong Kong: prevalence, change, and correlates. *J Pediatr Adolesc Gynecol.* 2016;29(1 Suppl):22-30. [Crossref] [PubMed]
- Hur MH. Demographic, habitual, and socioeconomic determinants of internet addiction disorder: an empirical study of Korean teenagers. *Cyberpsychol Behav.* 2006;9(5):514-25. [Crossref] [PubMed]
- Shek DTL, Yu L. Longitudinal impact of the project PATHS on adolescent risk behavior: what happened after five years? *ScientificWorldJournal.* 2012;2012:316029. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Li W, Garland EL, Howard MO. Family factors in Internet addiction among Chinese youth: a review of English-and Chinese-language studies. *Comput Hum Behav.* 2014;31:393-411. [Crossref]
- Demaray MK, Malecki CK, Davidson LM, Hodgson KK, Rebus PJ. The relationship between social support and student adjustment: a longitudinal analysis. *Psychology in the Schools.* 2005;42(7):691-706. [Crossref]

23. Ko CH, Yen JY, Liu SC, Huang CF, Yen CF. The associations between aggressive behaviors and internet addiction and online activities in adolescents. *J Adolesc Health*. 2009;44(6):598-605. [Crossref] [PubMed]
24. Whang LSM, Lee S, Chang G. Internet over-users' psychological profiles: a behavior sampling analysis on internet addiction. *Cyberpsychol Behav*. 2003;6(2):143-50. [Crossref] [PubMed]
25. Chen YL, Chen SH, Gau SSF. ADHD and autistic traits, family function, parenting style, and social adjustment for Internet addiction among children and adolescents in Taiwan: a longitudinal study. *Res Dev Disabil*. 2015;39:20-31. [Crossref] [PubMed]
26. Lin YH, Gau SSF. Association between morningness-eveningness and the severity of compulsive internet use: the moderating role of gender and parenting style. *Sleep Med*. 2013;14(12):1398-404. [Crossref] [PubMed]
27. Marta E, Alfieri S. Family conflicts. In: Michalos AC, ed. *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. 1st ed. Dordrecht: Springer; 2014. p.40-58. [Crossref]
28. Yen CF, Ko CH, Yen JY, Chang YP, Cheng CP. Multi-dimensional discriminative factors for internet addiction among adolescents regarding gender and age. *Psychiatry Clin Neurosci*. 2009;63(3):357-64. [Crossref] [PubMed]
29. Yen JY, Yen CF, Chen CC, Chen SH, Ko CH. Family factors of internet addiction and substance use experience in Taiwanese adolescents. *Cyberpsychol Behav*. 2007;10(3):323-9. [Crossref] [PubMed]
30. Ko CH, Yen JY, Yen CF, Chen CS, Weng CC, Chen CC. The association between internet addiction and problematic alcohol use in adolescents: the problem behavior model. *Cyberpsychol Behav*. 2008;11(5):571-6. [Crossref] [PubMed]
31. Hsieh YP, Shen ACT, Wei HS, Feng JY, Huang SCY, Hwa HL. Associations between child maltreatment, PTSD, and internet addiction among Taiwanese students. *Comput Hum Behav*. 2016;56(6):209-14. [Crossref]
32. Hodgins DC, Schopflocher DP, el-Guebaly N, Casey DM, Smith GJ, Williams RJ, et al. The association between childhood maltreatment and gambling problems in a community sample of adult men and women. *Psychol Addict Behav*. 2010;24(3):548-54. [Crossref] [PubMed]
33. Yates TM, Gregor MA, Haviland MG. Child maltreatment, alexithymia, and problematic internet use in young adulthood. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*. 2012;15(4):219-25. [Crossref] [PubMed]
34. Liu QX, Fang XY, Deng LY, Zhang JT. Parent-adolescent communication, parental Internet use and Internet-specific norms and pathological Internet use among Chinese adolescents. *Comput Hum Behav*. 2012;28(4):1269-75. [Crossref]
35. Kelley ML, Braitman A, Henson JM, Schroeder V, Ladage J, Gumienny L. Relationships among depressive mood symptoms and parent and peer relations in collegiate children of alcoholics. *Am J Orthopsychiatry*. 2010;80(2):204-12. [Crossref] [PubMed]
36. Jang MH, Ji ES. Gender differences in associations between parental problem drinking and early adolescents' internet addiction. *J Spec Pediatr Nurs*. 2012;17(4):288-300. [Crossref] [PubMed]
37. Ekşi H, Yaman E. [Violence in children and adolescents]. *Çocuk ve Ergen Şiddet: Karma Metodolojiye Dayalı Bir Alan Çalışması*. 1. Baskı. İstanbul: Kaktüs Yayınları; 2010. p.11-20.
38. Bandura A. Regulation of cognitive processes through perceived self-efficacy. *Developmental Psychology*. 1989;25(5):729. [Crossref]
39. Amato PR, Fowler F. Parenting practices, child adjustment, and family diversity. *J Marriage Fam*. 2002;64(3):703-16. [Crossref]
40. Pettit GS, Laird RD, Dodge KA, Bates JE, Criss MM. Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Dev*. 2001;72(2):583-98. [Crossref] [PubMed] [PMC]
41. Xiuqin H, Huimin Z, Mengchen L, Jinan W, Ying Z, Ran T. Mental health, personality, and parental rearing styles of adolescents with Internet addiction disorder. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*. 2010;13(4):401-6. [Crossref] [PubMed]
42. Wolak J, Mitchell KJ, Finkelhor D. Escaping or connecting? Characteristics of youth who form close online relationships. *J Adolesc*. 2003;26(1):105-19. [Crossref] [PubMed]
43. Wang R, Bianchi SM, Raley SB. Teenagers' internet use and family rules: a research note. *J Marriage Fam*. 2005;67(5):1249-58. [Crossref]
44. Turan S. [How to protect my child from the damages of the internet and the computer]. *İnternet Ağında Çocuğum*. 2. Baskı. İstanbul: Gül Yurdu Yayınları; 2008. p.30-59.
45. Shek DTL, Zhu X, Ma CMS. The influence of parental control and parent-child relational qualities on adolescent internet addiction: a 3-year longitudinal study in Hong Kong. *Front Psychol*. 2018;9:642. [Crossref] [PubMed] [PMC]
46. Maller MH, Charles ST, Neupert SD, Almeida DM. Perceptions of childhood relationships with mother and father: daily emotional and stressor experiences in adulthood. *Dev Psychol*. 2010;46(6):1651-61. [Crossref] [PubMed] [PMC]
47. Repetti RL, Taylor SE, Seeman TE. Risky families: family social environments and the mental and physical health of offspring. *Psychol Bul*. 2002;128(2):330-66. [Crossref] [PubMed]
48. Choo H, Sim T, Liau AK, Gentile DA, Khoo A. Parental influences on pathological symptoms of video-gaming among children and adolescents: a prospective study. *J Child Fam Stud*. 2015;24(5):1429-41. [Crossref]
49. Zhu J, Zhang W, Yu C, Bao Z. Early adolescent Internet game addiction in context: how parents, school, and peers impact youth. *Comput Hum Behav*. 2015;50:159-68. [Crossref]
50. Rehbein F, Baier D. Family-, media-, and school-related risk factors of video game addiction. *J Media Psychol*. 2013;25(3):118-28. [Crossref]
51. Jeong EJ, Kim DH. Social activities, self-efficacy, game attitudes, and game addiction. *Cyberpsychol Behav Soc Netw*. 2011;14(4):213-21. [Crossref] [PubMed]
52. Kwon JH, Chung CS, Lee J. The effects of escape from self and interpersonal relationship on the pathological use of internet games. *Community Ment Health J*. 2011;47(1):113-21. [Crossref] [PubMed]
53. Da Charlie CW, HyeKyung C, Khoo A. Role of parental relationships in pathological gaming. *Procedia Soc Behav Sci*. 2011;30:1230-6. [Crossref]
54. Tunçel ÖK, Yüncü Z. [Parental psychopathology and mental health of the adolescent]. *Türkiye Klinikleri Child Psychiatry-Special Topics*. 2018;4(2):91-7.
55. Wu JH, Chang YC, Tzang RF. Risks of abnormal internet use among adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal of Experimental & Clinical Medicine*. 2014;6(6):190-4. [Crossref]
56. Mesch GS. Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *Cyberpsychol Behav*. 2009;12(4):387-93. [Crossref] [PubMed]
57. Fujioka Y, Austin EW. The relationship of family communication patterns to parental mediation styles. *Commun Res*. 2002;29(6):642-65. [Crossref]
58. Valcke M, Bonte S, De Wever B, Rots I. Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children. *Computers & Education*. 2010;55(2):454-64. [Crossref]
59. Rosen LD, Cheever NA, Carrier LM. The association of parenting style and child age with parental limit setting and adolescent MySpace behavior. *J Appl Dev Psychol*. 2008;29(6):459-71. [Crossref]
60. Chou C, Peng H. Net-friends: adolescents' attitudes and experiences vs. teachers' concerns. *Comput Hum Behav*. 2007;23(5):2394-413. [Crossref]

61. Valcke M, Schellens T, Van Keer H, Gerarts M. Primary school children's safe and unsafe use of the internet at home and at school: an exploratory study. *Comput Hum Behav.* 2007;23(6):2838-50. [\[Crossref\]](#)
62. Heim J, Brandtzæg PB, Kaare BH, Endestad T, Torgersen L. Children's usage of media technologies and psychosocial factors. *New Media & Society.* 2007;9(3):425-54. [\[Crossref\]](#)
63. Chang FC, Chiu CH, Miao NF, Chen PH, Lee CM, Chiang JT, et al. The relationship between parental mediation and internet addiction among adolescents, and the association with cyberbullying and depression. *Compr Psychiatry.* 2015;57:21-8. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
64. Young KS. Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *Am Behav Sci.* 2004;48(4):402-15. [\[Crossref\]](#)
65. Nathanson AI, Eveland Jr WP, Park HS, Paul B. Perceived media influence and efficacy as predictors of caregivers' protective behaviors. *J Broadcast Electron.* 2002;46(3):385-410. [\[Crossref\]](#)
66. Nathanson AI, Cantor J. Reducing the aggression-promoting effect of violent cartoons by increasing children's fictional involvement with the victim: a study of active mediation. *J Broadcast Electron.* 2000;44(1):125-42. [\[Crossref\]](#)
67. van Den Eijnden RJ, Spijkerman R, Vermulst AA, van Rooij TJ, Engels RC. Compulsive internet use among adolescents: bidirectional parent-child relationships. *J Abnorm Child Psychol.* 2010;38(1):77-89. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#) [\[PMC\]](#)
68. Holtz P, Appel M. Internet use and video gaming predict problem behavior in early adolescence. *J Adolesc.* 2011;34(1):49-58. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
69. Lee SJ, Chae YG. Children's Internet use in a family context: influence on family relationships and parental mediation. *Cyberpsychol Behav.* 2007;10(5):640-4. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
70. Ayas T, Horzum MB. [Primary school students' internet addiction and family internet attitude]. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* 2016;4(39):46-57.
71. Bulechek MG, Butcher HK, Dochterman JM, Wagner C. *Hemşirelik Girişimleri Sınıflaması.* Erdemir F, Kav S, Yılmaz AA, çeviri editörleri. 6. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2017. p.600.
72. Karan G. [Harmful effects of the internet]. Anne Babalar İçin İnternet Rehberi. 1. Baskı. İstanbul: Epsilon Yayıncılık; 2006. p.60-8.
73. Ko CH, Wang PW, Liu TL, Yen CF, Chen CS, Yen JY. Bidirectional associations between family factors and internet addiction among adolescents in a prospective investigation. *Psychiatry Clin Neurosci.* 2015;69(4):192-200. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#)
74. Yalçın H, Duran Z. [Children's communication vehicles and the use of the internet and family-child internet addiction levels]. *Electronic Turkish Studies.* 2017;12(23). [\[Crossref\]](#)
75. Wong YC. Cyber-parenting: internet benefits, risks and parenting issues. *Journal of Technology in Human Services.* 2010;28(4):252-73. [\[Crossref\]](#)